INKLYUZIV TA'LIMNI JORIY ETISHDA MAKTAB RAHBARINING KASBIY KOMPETENTLIGI

Bakayeva Nilufar Baxriddinovna
Buxoro shahar 19-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi direktori.

Annotatsiya. Mazkur tezisda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni joriy etish jarayonida maktab rahbarining kasbiy kompetentligiga qo'yiladigan talablar, uning boshqaruv faoliyatidagi o'rni va pedagogik yetakchilik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, rahbarning strategik fikrlashi, tashkiliy salohiyati, kommunikativ madaniyati, innovatsion boshqaruv ko'nikmalari hamda inklyuziv qadriyatlarga asoslangan qarorlar qabul qilish qobiliyatining ta'lim samaradorligiga ta'siri ochib beriladi. Inklyuziv ta'limni joriy etishda rahbar kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan amaliy yondashuv taklif etiladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maktab rahbari, kasbiy kompetentlik, pedagogik liderlik, strategik boshqaruv, boshqaruv madaniyati, innovatsion faoliyat, ijtimoiy sheriklik.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvni joriy etish maktab faoliyatining mazmuni va boshqaruv mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Bu jarayonda maktab rahbari zimmasiga faqat ta'lim muassasasining kundalik faoliyatini tashkil etish emas, balki barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyatlarga asoslangan ta'lim muhitini shakllantirish vazifasi ham yuklanadi. Ayniqsa, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarning maktab hayotiga to'laqonli jalb qilinishi rahbarning kasbiy bilimi, boshqaruv tajribasi va pedagogik pozitsiyasiga bevosita bog'liq. Shu sababli, maktab direktorining kasbiy kompetentligini inklyuziv ta'limni rivojlantiruvchi strategik omil sifatida o'rganish dolzarb ilmiy-pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Maktab rahbarining kasbiy kompetentligi uning lavozim vazifalarini bajarish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar yig'indisigina emas, balki murakkab pedagogik vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish, jamoani umumiy maqsad sari yo'naltirish va ta'lim muhitidagi o'zgarishlarni boshqarish qobiliyatidir. Inklyuziv ta'lim sharoitida ushbu kompetentlik yanada keng mazmun kasb etadi. Chunki direktor turli ehtiyojlarga ega o'quvchilar, pedagoglar, ota-onalar va mutaxassislar manfaatlarini muvofiqlashtirishi, mavjud resurslarni oqilona taqsimlashi hamda ta'lim jarayonida yuzaga keladigan muammolarga tizimli yechim topishi lozim.

Mahalliy tadqiqotlarda ham ta'lim tashkiloti rahbarining pedagogik kompetentligi ta'lim sifati va boshqaruv samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Rahbarning pedagogik bilimlari, boshqaruv ko'nikmalari va ma'naviy-axloqiy pozitsiyasi o'zaro uyg'unlashgandagina inklyuziv ta'lim muhitini samarali tashkil etish imkoniyati kengayadi. Inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli joriy etish maktab direktoridan, avvalo, normativ-huquqiy savodxonlikni talab qiladi. Rahbar alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarning ta'lim olish huquqlarini ta'minlashga oid qonunchilik va me'yoriy hujjatlarni yaxshi bilishi, ularning talablarini maktab faoliyatiga to'g'ri tatbiq eta olishi zarur. Bu jarayonda bolalarni kamsitish holatlarining oldini olish, ta'lim olish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish va pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimini yo'lga qo'yish alohida ahamiyat kasb etadi. Rahbarning strategik boshqaruv salohiyati ham inklyuziv ta'lim rivojida muhim o'rin tutadi. Maktabning mavjud imkoniyatlarini tahlil qilish, pedagogik va moddiy resurslarga bo'lgan ehtiyojni aniqlash,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

rivojlanish istiqbollarini belgilash hamda aniq boshqaruv dasturini ishlab chiqish direktor faoliyatining muhim yo‘nalishlaridir. Bunda inklyuziv ta’limni joriy etish qisqa muddatli tadbir sifatida emas, balki maktab faoliyatining barcha yo‘nalishlarini qamrab oluvchi uzluksiz rivojlanish jarayoni sifatida tashkil etilishi lozim. Pedagogik liderlik rahbar kompetentligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Maktab jamoasida inklyuziv madaniyatni shakllantirish, o‘qituvchilarning yangicha pedagogik yondashuvlarga tayyorligini oshirish va ularni kasbiy rivojlanishga rag‘batlantirish direktorning yetakchilik mahoratiga bog‘liq. Ayniqsa, pedagoglarda inklyuziv ta’limga nisbatan ishonchni shakllantirish, amaliy qiyinchiliklarni birgalikda muhokama qilish va metodik yordam ko‘rsatish samarali boshqaruvning muhim shartidir. Maktab rahbarining kommunikativ kompetentligi oila, pedagogik jamoa va tegishli mutaxassislar o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashda namoyon bo‘ladi. Ota-onalar bilan ochiq muloqot o‘rnatish, ularning fikr va takliflarini inobatga olish, psixolog hamda maxsus pedagoglar bilan hamkorlikda ishlash bolaning individual ta’lim ehtiyojlarini to‘g‘ri aniqlashga yordam beradi. Bunday yondashuv maktabda o‘zaro ishonch, hurmat va ijtimoiy mas’uliyat muhitini shakllantiradi.

Zamonaviy sharoitda direktorning innovatsion va raqamli kompetentligi ham alohida ahamiyatga ega. Moslashtirilgan elektron ta’lim resurslari, audio va vizual materiallar, raqamli platformalar hamda individual ta’lim natijalarini kuzatish vositalaridan foydalanish o‘quv jarayonining imkoniyatlarini kengaytiradi. Rahbar bunday texnologiyalarni tanlash va joriy etishda ularning pedagogik maqsadga muvofiqligiga e’tibor qaratishi kerak. Maktab direktorining refleksiv kompetentligi boshqaruv faoliyatining natijalarini muntazam tahlil qilish, mavjud kamchiliklarni aniqlash va zarur o‘zgarishlarni amalga oshirish imkonini beradi. Inklyuziv ta’lim samaradorligini baholashda o‘quvchilarning bilim ko‘rsatkichlari bilan bir qatorda, ularning jamoaga moslashuvi, darslardagi ishtiroki, mustaqilligi va psixologik qulayligi ham hisobga olinishi maqsadga muvofiq. Tadqiqot doirasida maktab rahbarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan “INKLYUZIV-RAHBAR” modelini taklif etish mumkin. Ushbu model huquqiy tayyorgarlik, strategik rejalashtirish, pedagogik yetakchilik, resurslarni muvofiqlashtirish, ijtimoiy hamkorlik va refleksiv monitoring yo‘nalishlarini birlashtiradi. Modelning amaliy ahamiyati direktorning nazariy bilimlarini real boshqaruv vaziyatlari bilan bog‘lash, uning kasbiy faoliyatini aniq natijalar asosida takomillashtirishga qaratilganligidadir.

Xulosa

Inklyuziv ta’limni joriy etishda maktab rahbarining kasbiy kompetentligi ta’lim muassasasida amalga oshiriladigan barcha pedagogik va tashkiliy o‘zgarishlarning samaradorligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Rahbarning kasbiy salohiyati faqat boshqaruv hujjatlarini yuritish yoki ta’lim jarayonini nazorat qilish bilan cheklanmasdan, balki har bir bolaning individual imkoniyatlarini qadrlaydigan, pedagogik jamoani hamkorlikka yo‘naltiradigan va ta’limdagi mavjud to‘siqlarni bartaraf etishga qaratilgan faoliyatda namoyon bo‘lishi kerak. Shu nuqtayi nazardan, maktab direktorlarining malaka oshirish dasturlariga inklyuziv menejment, pedagogik liderlik, nizoli vaziyatlarni boshqarish, individual ta’lim ehtiyojlarini aniqlash va innovatsion texnologiyalardan foydalanishga doir amaliy mashg‘ulotlarni kengroq kiritish maqsadga muvofiq. Taklif etilgan “INKLYUZIV-RAHBAR” modeli rahbarning kasbiy kompetentligini tizimli rivojlantirish, maktabda sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish va inklyuziv ta’lim sifatini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Demak, inklyuziv ta’limning muvaffaqiyati, eng avvalo, maktab rahbarining insonparvar boshqaruv tamoyillariga sodiqligi, yangiliklarga ochiqligi va har bir o‘quvchining ta’lim olish huquqini amalda ta’minlashga qaratilgan kasbiy pozitsiyasiga bog‘liq.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qarori. “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-son qarori.
4. Sharipov I.I. Ta’lim tashkiloti rahbarining pedagogik kompetentligi: nazariy tahlil. – 2026. DOI: 10.66023/MT/v2026_i243/252.
5. Mo‘minov S.A. Inklyuziv ta’lim tizimida zamonaviy rahbarlik modeli: ta’lim muassasasi direktori faoliyati. DOI: 10.66345/stj.v4i3/2.5336.
6. Abdug‘aniyev A. Maktab rahbarlarining inklyuziv ta’limdan inklyuziv jamiyatga o‘tish kompetensiyalarini shakllantirish. Multidisciplinary Journal of Science and Technology.
7. Toshmurodova M.N. Inklyuziv ta’limda o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish: innovatsion yondashuvlar va tajribalar. – Ta’lim muhitining transformatsiyasi, xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya, 2025.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.